

DOI 10.58423/2786-6742/2025-8-184-203

УДК 338.486:332.142.4

Оксана МУЗИЧЕНКО-КОЗЛОВСЬКА

кандидат економічних наук., доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет "Львівська політехніка",
м. Львів, Україна

ORCID ID: [0000-0002-3519-5448](https://orcid.org/0000-0002-3519-5448)

Scopus Author ID: 57258604100

e-mail: oksana.v.muzychenko-kozlovska@lpnu.ua
(Corresponding author)

Юрій ПАНЬКІВ

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет "Львівська політехніка",
м. Львів, Україна

ORCID ID: [0009-0005-6774-9619](https://orcid.org/0009-0005-6774-9619)

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕСУРСООЩАДНИХ ЗАХОДІВ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ КРАЇНИ

Анотація. У зв'язку з погіршенням стану довкілля та обмеженістю природних ресурсів актуальною проблемою, яка потребує дослідження, є ресурсоощадна діяльність, у т. ч. у туризмі. Для відновлення господарства України у післявоєнний період, у т. ч. туристичну галузь, а також з метою раціонального використання обмежених природних ресурсів туристичну діяльність доцільно перепрофілювати на засади сталого розвитку та циркулярної економіки, зокрема, впроваджуючи принципи ресурсоощадності. Метою дослідження є розроблення науково-методичного підходу до оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туризмі країни. Запропоновано набір показників для оцінювання ресурсоощадної діяльності у туристичній галузі країни. Запропонований у статті науково-методичний підхід передбачає такі етапи: визначення чинників, які впливають на ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній діяльності країни, відбір показників, за якими буде оцінена ефективність впровадження ресурсоощадних заходів; формування програми впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни; розроблення інвестиційного проєкту для покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі; оцінювання економічної ефективності інвестування коштів у програму впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній діяльності країни та корегування програмних заходів впровадження ресурсоощадності у туристичній галузі країни. У результаті дослідження визначено доцільність вкладення інвестицій у програму із запровадження ресурсоощадних заходів у туризмі країни, на основі обчислення коефіцієнта економічної ефективності вкладення коштів. Запропонований у дослідженні метод може бути використаний у Державному агентстві з розвитку туризму України для розроблення програми заходів з покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі.

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Ключові слова: інвестиційний проєкт, показники ресурсоощадності, ресурсоощадні заходи в туризмі, фактори ресурсоощадності.

JEL Classification: P58

Absztrakt. A környezet állapotának romlása és a természeti erőforrások korlátozott elérhetősége miatt sürgető, kutatást igénylő probléma az erőforrás-takarékos tevékenység, így a turizmusban is. Ukrajna háború utáni gazdaságának, ezen belül a turizmusnak a helyreállítása, valamint a korlátozott természeti erőforrások ésszerű felhasználása érdekében célszerű a turisztikai tevékenységet a fenntartható fejlődés és a körforgásos gazdaság elvei felé irányítani, különös tekintettel az erőforrás-megőrzés elveinek megvalósítására. A tanulmány célja tudományos és módszertani megközelítés kidolgozása az ország turisztikai szektorában megvalósuló erőforrás-takarékossági intézkedések végrehajtásának hatékonyságának felmérésére. Egy sor indikátort javasolunk az ország turisztikai ágazatában végzett erőforrás-takarékos tevékenységek értékelésére. A cikkben javasolt tudományos és módszertani megközelítés a következő szakaszokat foglalja magában: az ország turisztikai tevékenységében az erőforrás-takarékossági intézkedések végrehajtásának hatékonyságát befolyásoló tényezők meghatározása, olyan mutatók kiválasztása, amelyek alapján az erőforrás-takarékossági intézkedések végrehajtásának eredményességét értékelni fogják; program kialakítása az ország turizmusának erőforrás-takarékossági intézkedéseinek megvalósítására; beruházási projekt kidolgozása a turizmus erőforrás-takarékos tevékenységének javítására; az ország turisztikai tevékenységében az erőforrás-takarékossági intézkedések végrehajtására irányuló programba történő pénzbefektetések gazdasági hatékonyságának értékelése, valamint az ország idegenforgalmi ágazatában az erőforrás-takarékossági intézkedések végrehajtására irányuló programintézkedések kiigazítása. A tanulmány eredményeként a beruházások gazdasági hatékonysági együtthatójának számítása alapján meghatározták az ország turizmusában erőforrás-takarékossági intézkedések megvalósítását szolgáló programba történő befektetés megvalósíthatóságát. A tanulmányban javasolt módszertant felhasználhatja az Ukrajna Turisztikai Fejlesztési Állami Ügynöksége egy olyan intézkedési program kidolgozására, amely javítja az erőforrás-takarékos tevékenységeket a turizmusban.

Kulcsszavak: beruházási projekt, erőforrás-megtakarítási mutatók, erőforrás-megtakarítási intézkedések a turizmusban, erőforrás-takarékossági tényezők.

Abstract. Due to the deterioration of the environment and the limited natural resources, a pressing problem that requires research is resource-saving activities, including in tourism. To restore the economy of Ukraine in the post-war period, including the tourism industry, as well as for the purpose of rational use of limited natural resources, it is advisable to refocus tourism activities on the principles of sustainable development and circular economy, in particular, by implementing the principles of resource saving. The purpose of the study is to develop a scientific and methodological approach to assessing the effectiveness of the implementation of resource-saving measures in the country's tourism. A set of indicators is proposed for assessing resource-saving activities in the country's tourism industry. The scientific and methodological approach proposed in the article provides for the following stages: determining factors that affect the effectiveness of the implementation of resource-saving measures in the country's tourism activity, selecting indicators by which the effectiveness of the implementation of resource-saving measures will be assessed; forming a program for the implementation of resource-saving measures in the country's tourism industry; development of an investment project to improve resource-saving activities in tourism; assessment of the economic efficiency of investing funds in the program for the implementation of resource-saving measures in the country's tourism activities and adjustment of program measures for the implementation of resource-saving in the country's tourism industry. As a result of the study, the feasibility of investing in the program for the implementation of resource-saving measures in the country's tourism was determined, based on calculating the coefficient of economic efficiency of investment. The method proposed in the study can be used in the State Agency for Tourism Development of Ukraine to develop a program of measures to improve resource-saving activities in tourism.

Keywords: investment project, resource-saving indicators, resource-saving measures in tourism, resource-saving factors.

Постановка проблеми. На тлі викликів та загроз, таких як воєнні дії у зв'язку з агресією російської федерації проти України, погіршення стану навколишнього природного середовища, знищення природних ресурсів на окупованих територіях, необхідно вже сьогодні планувати відновлення економіки України, зокрема туристичної галузі як пріоритетної для держави. З ініціативою створення робочої групи для підтримки туризму і економіки України на 25-тій сесії Генеральної Асамблеї UN Tourism запропонував Генеральний Секретар World Tourism Organization (UN Tourism). Для обговорення та розроблення механізму відновлення туристичної галузі України у Державному агентстві розвитку туризму України організували туристичний саміт «Візит представників UN Tourism». В межах цієї платформи заплановано обговорення можливостей та шляхів інтеграції України у європейський туристичний простір з урахуванням проблем, які виникли з розвитком не лише національного, але й міжнародного туризму. Основними проблемами, які необхідно вирішувати для відновлення туристичної індустрії є антикризове управління, врахування змін клімату, раціональне та ощадливе природокористування, збереження архітектурних та культурних пам'яток і навколишнього природного середовища та підтримка територіальних громад. Основною метою Національного туристичного саміту є розроблення плану дій для відновлення туризму в Україні, сприяння сталому розвитку туристичної галузі та ефективному позиціонуванню України на світовій туристичній арені у післявоєнному періоді.

У плані дій з відновлення туризму в Україні у післявоєнний період доцільно реформувати туристичну галузь шляхом врахування глобальних Цілей сталого розвитку та принципів ресурсоощадності на усіх етапах створення та просування туристичного продукту. Наприклад, шляхом спрямування туристичної діяльності в Україні до Європейського зеленого курсу та переходу на принципи циркулярної економіки.

На шляху до сталого розвитку туризму важливо врахувати рекреаційне та психологічне навантаження на туристичні дестинації. За даними Євростату у ЄС є кілька популярних туристичних напрямків (наприклад, Каталонія чи Венето), які зазнали різноманітних проблем, пов'язаних із надмірним туристичним потоком, таких як погіршення навколишнього середовища, навантаження на місцеву інфраструктуру або вплив на якість життя місцевих жителів [22].

Для розроблення дієвого науково-методичного підходу до оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туризмі країни необхідно врахувати усі можливі чинники, які впливають на цей процес та розробити програму заходів, яка б охоплювала усі складові туристичної діяльності – від організаційної до інформаційної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем економічного оцінювання ефективності ресурсоощадних заходів у туризмі присвятили свої праці такі науковці: Г. Михайліченко [1], M. Robaina and M. Madaleno [2], Putu Devi Rosalina та ін. [3], A. Qamar та ін. [4], О. Ф. Грищенко, С. О. Косторнова [5], Н. Павліха [6], E. Agyeiwaah, B. McKercher, W. Suntikul [9], I. М. Сотник [12], С. О. Скоков [13], Р. І. Балашова [14], Л. П. Рибалко [15], Н. В. Мельничук [16] та ін.

У статті Г. Михайліченко [1] запропоновано критерії оцінювання туристичного потенціалу місцевості на засадах ресурсоощадності для оптимального використання вичерпних ресурсів, які використовують у туристичній діяльності. Однак, доцільно раціонально використовувати не лише природні туристичні ресурси, але й інші види.

Автори M. Robaina & M. Madaleno у праці [2] запропонували методику оцінювання екологічної ефективності у туризмі. На жаль, у розробленій методиці не враховано інші ефекти, зокрема економічний, що обмежує її практичне застосування.

Putu Devi Rosalina та ін. [3] здійснено огляд підходів, стратегій і цілей управління ресурсозбереженням у туризмі. Але у цій праці не розраховано економічного ефекту від впровадження ресурсоощадних заходів, що важливо для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

У праці A. Qamar та ін. [4] розроблено глобальний індекс туризму, заснований на стандартних процедурах створення індексів (вибір індикаторів, нормалізація, агрегація). Він досліджує вплив індексу глобального туризму, відновлюваних джерел енергії, валового внутрішнього продукту, відкритості торгівлі, урбанізації та культурної глобалізації на загальний екологічний слід і чисте виснаження ресурсів. До врахованих у цьому дослідженні показників доцільно було б додати економічний ефект від застосування принципів ресурсоощадності у туризмі для посилення результативності.

О.Ф. Грищенко., С.О. Косторнова у статті [5] визначили, що такі ознаки, як раціональне споживання ресурсів, екологічна безпечність, мінімізація негативних впливів на довкілля, екологічна відповідальність, свідоме виробництво, споживання і утилізація відходів, комунікація, прибутковість бізнесу, комплексність, інноваційність та розвиток, довгостроковість та перспективність, які притаманні ресурсоощадній діяльності, у т. ч. у туристичній індустрії. Також запропонували використовувати рейтинги як механізм для формування, підтвердження та підтримання екологічного іміджу туристичного підприємства.

У своїй монографії Н. Павліха [6] удосконалила методичний підхід до діагностики сталого розвитку туризму та рекреації та проаналізувала передумови, тенденції та фактори сталого розвитку туризму та рекреації в Україні.

Zvonimira Sverko Grdic та ін. [7] у своєму дослідженні використовують такі фактори, які впливають на економічне зростання та відображають циркулярну економіку, а саме: обсяг продуктованих у побуті відходів на душу населення; рівень переробки побутових відходів, швидкість переробки відходів пакування за видами та швидкість переробки електронних відходів.

Дослідження М. Smol та ін. [8] присвячене розробленню способу сталого управління мінеральними ресурсами в ЄС на шляху до впровадження Європейського Зеленого курсу, а також обговорені результати вибраних показників циркулярної економіки.

Е. Agyeiwaah, В. McKercher, W. Suntikul [9] дослідили, що серед індикаторів переходу туризму на шлях сталого розвитку є енергозбереження та управління відходами.

S. Gössling [10] зосередив увагу на прямому та непрямому управлінні споживанням природних ресурсів, зокрема, води у засобах розміщення туристів, що може дати можливість економити воду, що використовується для задоволення експлуатаційних потреб. Однак управління водними ресурсами є лише одним із показників стійкості індустрії розміщення.

У статті Н. Richins [11] виявлено, що дослідження туризму стосовно забезпечення економічної, соціально-культурної та екологічної стійкості вимагає ефективного процесу управління, пристосованого до конкретних цілей і контексту.

І. М. Сотник [12] розробила набір соціо-еколого-економічних показників оцінювання ресурсощадних заходів за рівнями впливу на різні напрями діяльності підприємства, серед яких: динаміка обсягів закупівель та рівень цін на матеріально-технічні ресурси; оснащеність ресурсозберігаючими основними фондами, обсяг ресурсозберігаючих основних фондів, матеріальних та природних ресурсів, трудових ресурсів, інформаційних ресурсів, ресурсів простору та часу; якість продукції (з урахуванням вимог ресурсозбереження), собівартість та ціна продукції відповідно до вимог ресурсозбереження, динаміка прибутку та рентабельності під впливом ресурсозбереження; вплив ресурсозбереження на підприємстві на довкілля та ефективність витрат на нього: на компоненти довкілля, на реципієнтів, ефективність витрат на ресурсозбереження; обсяги та структура коштів, що спрямовуються на ресурсозбереження, платоспроможність ресурсозбереження; динаміка зміни частки продукції з ресурсозберігаючими характеристиками в загальному обсязі реалізованої продукції, зростання обсягів реалізації продукції під впливом ресурсозбереження, динаміка зміни кількості рекламаций споживачів на продукцію, зменшення витрат підприємства на гарантійне та післягарантійне обслуговування. Однак, велика кількість цих показників хоча й охоплює різні аспекти діяльності, однак значно збільшує рівень витрат підприємства на моніторинг ресурсощадної діяльності. Також не усі показники можна адаптувати до туристичної діяльності.

С. О. Скоков [13] у своєму дослідженні використовує набір еколого-економічних показників оцінювання ресурсощадних заходів, а саме: ефективність заощадження певного виду ресурсу; повний еколого-економічний ефект заощадження певного виду ресурсу; комплексний непрямий ефект; ресурсоемність; показник ресурсозбереження; річний еколого-економічний ефект ресурсощадних заходів; показник порівняльної ефективності капітальних вкладень у розвиток ресурсозберігаючих технологій.

Р. І. Балашова [14] пропонує розраховувати показники ресурсоемності та ресурсоощадності для оцінювання ефективності системи управління ресурсозбереженням на підприємстві.

Н. В. Мельничук [15] розглядає як показник ресурсоощадних заходів діяльності на підприємстві річний еколого-економічний ефект.

Л. П. Рибалко [16] рекомендує розраховувати показник економіко-екологічної ефективності для забезпечення результативності діяльності суб'єктів господарювання за рахунок зростання рівня використання природних ресурсів з одночасним зменшенням навантаження на навколишнє середовище.

Francesco Di Maio та ін. [17] пропонують новий індикатор на основі цінностей для оцінювання ефективності учасників ланцюжка поставок з точки зору ресурсоефективності та циклічної економіки, а також методологію оцінювання ресурсоощадності з врахуванням ринкової вартості обмежених ресурсів.

Запропоновані Hongsong Peng [18] показники представляють взаємодію між населенням, регіональною економікою та природним середовищем. Розвиток туризму на засадах ресурсоощадності позитивно впливають на екологічну ефективність, але збільшення рівня екологічних інвестицій демонструє протилежну тенденцію. Екологічне регулювання, яке акцентує увагу на контролі над відходами, не сприяє ефективному екологічній ефективності.

В. В. Храпкіна і Г. С. Бондаренко [21] пропонують поділ чинників, які впливають на систему управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства на такі групи: державне регулювання, кон'юнктура ринку, науково-технічний прогрес, політичні, соціально-економічні, екологічні, природно-кліматичні чинники.

Н. О. Шпак, О. В. Музиченко-Козловська та ін. [23] довели, що раціональне використання природних ресурсів впливає на туристичну привабливість країни.

Огляд наукових праць щодо показників оцінювання ресурсоощадної діяльності чи ефективності ресурсоощадних заходів, у т. ч. у туризмі, дав змогу зробити висновок, що у більшості праць є різноаспектними і вузькоспеціалізованими, та містять рекомендації щодо розвитку окремих напрямів економічної діяльності. У проаналізованих дослідженнях різні автори пропонують застосовувати окремі індикатори, фактори, показники, критерії чи ознаки ресурсоощадної діяльності, зокрема, у туристичній індустрії. Однак, у цих працях не запропоновано комплексної методики оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туризмі країни.

Формулювання цілей статті - розроблення науково-методичного підходу до оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туризмі країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах повномасштабної війни, яку веде РФ проти України уже третій рік, основними імперативами на міжнародному туристичному ринку сьогодення є сталий розвиток туризму, захист та раціональне використання туристичних та інших ресурсів та відновлення туристичної індустрії. Обмеженість вичерпних природних ресурсів, зміна клімату

на тлі воєнних конфліктів, зокрема внаслідок збройної агресії росії проти України, призводить до погіршення господарської діяльності, що актуалізує потребу дослідження доцільності та ефективності впровадження ресурсоощадних заходів, у т. ч. у туристичній діяльності.

Для відновлення ринкових позицій у післявоєнний період, а також з метою раціонального використання природних ресурсів туристичну діяльність доцільно переводити на засади сталого розвитку та циркулярної економіки, зокрема, впроваджуючи принципи ресурсоощадності. Тому збільшилась зацікавленість науковців проблемами сталого розвитку туризму.

Про доцільність економії ресурсів, зокрема електричної енергії, у т. ч. в туристичній діяльності, т. т. скорочення обсягу споживання енергії, який визначається шляхом зіставлення обсягів споживання, вимірних та розрахованих до та після впровадження енергоефективних заходів із забезпеченням нормалізації зовнішніх і внутрішніх умов, які впливають на енергоспоживання, зазначено у Законі України «Про енергетичну ефективність» [20].

Так як туристична галузь функціонує у більшості випадків у межах природних ландшафтів, концепція ресурсоощадності актуальна для застосування її на усіх етапах підготовки інфраструктури та створення туристичного продукту та послуг, оскільки супроводжується інтенсивним використанням природних туристичних ресурсів, енергії, води та значними обсягами утворених відходів.

Також внаслідок збройної агресії масштабних збитків зазнали природні ресурси та території, а також пошкоджено чи зруйновано велику кількість об'єктів культурної та історичної спадщини. Так, внаслідок агресії росії проти України близько 900 об'єктів Природно-заповідного фонду країни, що складають 1,2 млн га або 30 % всього ПЗФ України, постраждали внаслідок обстрілу, бомбардування, забруднення нафтою та військових маневрів, близько 46 тис. км² площі об'єктів природно-заповідного фонду та Смарагдової мережі мають ризик пошкодження та забруднення, що становить 43 % від загальної площі цих об'єктів в Україні. Пошкоджено або зруйновано 1702 об'єкти культурної спадщини [25].

Для переходу на засади циркулярної економіки у туристичній індустрії необхідно змінити підходи до господарювання – на зміну максимізації економічних результатів і нехтування погіршення довкілля, - впроваджувати принципи ресурсоощадності.

Для економічного оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів в туризмі у науковій літературі не розроблено єдиного обґрунтованого показника чи методики.

Такі передумови створили необхідність пошуку набору чинників, які розкривають різні аспекти ресурсоощадної діяльності, та відповідних показників оцінювання ефективності ресурсоощадних заходів у туризмі країни. Для визначення факторів, які впливають на ефективність ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни та за якими сформуємо перелік відповідних показників.

Як уже зазначалось, ресурсоощадна діяльність у туризмі - це сукупність організаційних, технічних, наукових, практичних, комерційних, маркетингових, продуктових, екологічних, інформаційних та економічних заходів у всіх видах

економічної діяльності, які формують туристичну індустрію, спрямовані на раціональне використання та економне залучення до господарської діяльності різноманітних ресурсів, бережливе ставлення до навколишнього природного середовища та врахування психологічного і рекреаційного навантаження на туристичні дестинації [19].

Пропонуємо методику оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни, яка передбачає такі дії:

Етап 1 – визначення чинників, які впливають на ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній діяльності країни.

Враховуючи усі стадії підготовки та виробництва туристичних продуктів та послуг, пропонуємо перелік чинників, які впливають на ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни, у табл. 1.

Таблиця 1.

Основні чинники, які впливають на ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни*

№	Групи	Назва чинників
1.	Зовнішні	
1.1.	Державне регулювання	законодавче забезпечення; програми розвитку; податкове стимулювання та покарання; підтримка виробництва екологічної продукції та ресурсоощадних заходів; сприятлива амортизаційна та фінансово-кредитна політики; встановлення державних стандартів ресурсоощадності; позитивний імідж
1.2.	Кон'юнктура ринку	рівень цін на ресурси; попит і пропозиція товарів і послуг; рівень розвитку туристичної інфраструктури; конкуренція
1.3.	Розвиток інновацій	науково-дослідні роботи; застосування ресурсоощадних технологій у формуванні туристичної інфраструктури; застосування ресурсозберігаючої техніки, альтернативних та відновних джерел енергії; інноваційних цифрових засобів комунікації для маркетингових заходів у туризмі, зокрема штучного інтелекту
1.4.	Економічні	ступінь розвитку економіки країни, сприятливий інвестиційний клімат
1.5.	Екологічні	стан довкілля, потенціал корисних копалин, рекреаційне навантаження
1.6.	Кліматичні	умови, необхідні для розвитку туризму та впровадження ресурсоощадних заходів
1.7.	Соціальні	стан умов життя та доходів населення; психологічне навантаження на місцеве населення від надмірного туристичного потоку
1.8.	Політичні	здійснення реформи щодо впровадження ресурсозбереження, політична нестабільність ситуації в державі - воєнний стан
1.9.	Природні	природні ресурси: мінеральних вод, заповідних територій, водних об'єктів тощо
2.	Внутрішні	
2.1.	Технічні	проектування готелів, санаторіїв та іншої інфраструктури з врахуванням ресурсоощадних заходів; використання ресурсоощадної техніки та механізмів та технологій на підприємствах туристичної галузі
2.2.	Наукові	здійснення науково-дослідної роботи щодо можливості впровадження ресурсоощадних технологій та заходів у туристичній індустрії
2.3.	Технологічні	використання заміників природних ресурсів на підприємствах туристичної індустрії; використання вторинних ресурсів; покращення поводження з відходами

№	Групи	Назва чинників
2.3.	Організаційні	формування національної організаційної структури із впровадження ресурсоощадної політики на всіх рівнях управління туристичною діяльністю; застосування нових методів ресурсоощадності на туристичних підприємствах
2.4.	Економічні	впровадження інновацій у туризмі; покращення структури управління туристичними підприємствами регіону; створення об'єднання підприємств, суміжних з туристичним, на основі впровадження ресурсоощадної техніки і технологій; покращення підвищення ефективності економічної та фінансової діяльності підприємств туристичної сфери; посилення відповідальності та контролю за раціональним використанням усіх видів ресурсів підприємств туристичної галузі; моральне та матеріальне стимулювання працівників: за економію ресурсів, використання відходів та вторинних ресурсів
2.5.	Маркетингові	рекламування екологічності ресурсоощадних заходів; позиціонування на ринку інноваційних туристичних послуг на засадах ресурсоощадності
2.6.	Комерційні	продаж ліцензій та патентів на винаходи у сфері застосування ресурсоощадних технологій у туристичній галузі
2.7.	Інформаційні	просвітницькі заходи про доцільність ресурсоощадних заходів; доведення до громадськості та туристів інформації про туристичні комплекси, які працюють на засадах ресурсоощадності та екологічності
2.8.	Екологічні	відділ управління відходами; використання альтернативних та відновлюваних джерел енергії; дотримання нормативів рекреаційного та психологічного навантаження; зменшення негативного впливу на природне довкілля
2.9.	Практичні	практичне застосування ресурсоощадності та екологічності у туристичній діяльності
2.10	Продуктові	впровадження ресурсоощадності на етапі створення туристичного продукту
2.11	Інноваційні	впровадження нових ресурсоощадних заходів із використанням штучного інтелекту
2.12	Трудові	система управління персоналом туристичних підприємств з врахуванням наукової організації праці (оптимізація, підвищення кваліфікації; стажування)

**Сформовано авторами*

За результатами дослідження (див. табл. 1) видно, що на ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни впливають чинники, які можна поділити на такі групи: внутрішні та зовнішні.

Етап 2 – відбір показників, за якими будемо оцінювати ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни.

Враховуючи функціональне навантаження кожного чинника на загальний результат та наявність відповідних показників в офіційних джерелах інформації, зокрема, на сайті Державної служби статистики України, обираємо для розроблення програми розвитку ресурсоощадної діяльності у туристичній галузі такі чинники та відповідні їм показники, які наведено у табл. 2.

Таблиця 2.

Основні фактори та показники оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни*

№	Фактори	Показники
1.	Економічні	частка туристичної галузі у валовому внутрішньому продукті країни, млрд грн; обсяг наданих послуг засобами розміщення туристів, млн грн; кількість обслужених туристів у засобах розміщення туристів, млн грн
2.	Інноваційні	витрати на інновації туристичних підприємств, млн грн; інвестиції на виконання фундаментальних наукових досліджень у туризмі, млн. грн; інвестиції на виконання прикладних наукових досліджень у туристичній галузі, млн грн
3.	Екологічні	витрати на охорону навколишнього природного середовища у туризмі, тис. грн; капітальні інвестиції на охорону атмосфери і проблеми зміни клімату, тис. грн; капітальні інвестиції на очищення зворотних вод, тис. грн; капітальні інвестиції на поводження з відходами, тис. грн; капітальні інвестиції на захист і реабілітацію ґрунту, поверхневих вод, тис. грн
4.	Природні	площа земель природно-заповідного фонду, тис. га; площа водних об'єктів, тис. га; обсяг підземних вод, тис. м ³ / добу
5.	Трудові	кількість штатних працівників у закладах розміщення туристів, тис. осіб; кількість штатних працівників у санаторіях, тис. осіб; кількість штатних працівників у азах відпочинку, тис. осіб; кількість туристичних операторів у країні, одиниць; кількість туристичних агентів у країні, одиниць
6.	Інформаційні	кількість туристичних інформаційних центрів у країні, одиниць

* Сформовано за даними [24]

За результатами відбору показників, за якими будемо оцінювати ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни (див. табл. 2), враховуючи функціональне навантаження та наявність в офіційних джерелах інформації, пропонуємо такий перелік: економічні, інноваційні, екологічні, природні, трудові та інформаційні.

Етап 3 - формування програми впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни. Ця програма має стати планом дій для стратегічного планування цілеспрямованого розвитку туристичної галузі та суміжних з нею галузей економіки.

Основними цілями такої програми є забезпечення умов для вирішення проблем розвитку туристичної галузі задля підвищення її конкурентоспроможності та відродження на засадах ресурсоощадності у місцевому, регіональному та світовому контексті. Програма впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни передбачає заходи (табл. 3). Враховуючи перелік чинників, які відібрали за результатами першого етапу

дослідження у статті (див. табл. табл. 1), пропонуємо програму впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни у табл. 3.

Таблиця 3.

Програма впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни*

Назва чинників	Перелік заходів
Зовнішні	
1.Державне регулювання	формування законодавчої та методичної бази щодо раціонального та ощадного використання природних туристичних ресурсів; щодо підготовки проєктів будівництва інфраструктури туристичної галузі країни на засадах ресурсоощадності та енергоефективності; щодо дотримання норм рекреаційного та психологічного навантаження на природні туристичні об'єкти країни; щодо ефективного управління відходами, у т. ч. на підприємствах туристичної галузі країни
2.Кон'юнктура ринку	державне регулювання збалансування попиту і пропозиції на ринку туристичних послуг, а також рівня та співвідношення цін на продукцію і послуги туристичних підприємств
3.Розвиток інновацій	підтримання ініціатив щодо провадження науково-дослідних робіт та досліджень щодо впровадження інноваційних ресурсоощадних техніки, технологій та заходів у туризмі
4. Економічні	покращення економічної ситуації у країні
5. Екологічні	покращення якості довкілля
6. Кліматичні	підтримання ініціатив щодо нейтралізації загроз, пов'язаних із змінами клімату
7. Соціальні	покращення умов життя та праці населення країни
8. Політичні	стабілізація ситуації, підтримання заходів щодо підвищення іміджу країни
9.Природні	раціональне та ощадне використання природних туристичних ресурсів
10. Технічні	підготовка проєктів будівництва інфраструктури туристичної галузі країни на засадах ресурсоощадності та енергоефективності
11. Наукові	здійснення науково-дослідних робіт та досліджень щодо впровадження інноваційних ресурсоощадних техніки, технологій та заходів у туризмі
Внутрішні	
12. Технологічні (виробничий етап)	впровадження ресурсоощадних технологій, техніки та механізмів на підприємствах туристичної галузі країни
13. Організаційні (стадія управління)	покращення організаційної структури управління туристичною діяльністю країни в процесі впровадження ресурсоощадності, а саме: створення національної системи із впровадження ресурсоощадної політики
14. Економічні	впровадження обліку і звітності для оптимізації витрат та ефективності використання усіх видів ресурсів туристичних підприємств країни; моральне та матеріальне стимулювання працівників: за економію різних видів ресурсів та за збільшення використання відходів та вторинних ресурсів; посилення відповідальності за нераціональне використання матеріальних ресурсів: перевитрати сировини, матеріалів, палива, енергії, води, допущення неякісного надання послуг тощо
15. Маркетингові	здійснення рекламної кампанії про покращення стану довкілля та здоров'я населення внаслідок впровадження ресурсоощадних технологій та заходів у туризмі
16. Комерційні	продаж ліцензій та патентів на винаходи щодо ресурсоощадних технологій у туризмі

Назва чинників	Перелік заходів
17. Інформаційні	інформування про новостворені туристичні, санаторно-курортні та розважальні комплекси, які працюють на засадах ресурсоощадності та екологічності
18. Екологічні	дотримання норм рекреаційного та психологічного навантаження на природні туристичні об'єкти країни; ефективне управління відходами у туризмі
19. Практичні	організування майстер-класів щодо впровадження ресурсоощадних заходів та технологій на підприємствах туристичної галузі країни
20. Продуктові	використання альтернативних та відновлюваних джерел енергії при виробництві туристичного продукту та у суміжних галузях країни
21. Інноваційні	підвищення якості та споживчих властивостей виробництва туристичного продукту та надання туристичних послуг на засадах ресурсоощадності та екологічності
22. Кадрові	удосконалення діяльності персоналу туристичної галузі: оптимізація, оновлення та заміна кадрового складу, підвищення кваліфікації працівників

* Сформовано авторами

Успішність реалізації запропонованої програми заходів (див. табл. 3) буде залежати від державної підтримки та розуміння доцільності впровадження ресурсоощадної політики, у т. ч. у туристичній галузі, та можливість отримати різноманітні види ефектів для місцевої громади – від економічних та екологічних до соціальних та іміджевих.

Етап 4 – розроблення інвестиційного проєкту для покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі. За результатами попередніх етапів дослідження формуємо інвестиційний проєкт впровадження програми ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни, зокрема України. Для його успішної реалізації необхідно спрогнозувати розміри коштів за усіма розділами програми. Розрахунок потрібних інвестиційних коштів можна здійснити за результатами маркетингового дослідження, а саме: прогнозування попиту на послуги туристичних підприємств країни. Однак, на тепер в країні триває воєнний стан через збройну агресію росії проти України, отже апріорі відомо, що попит на туристичні послуги скоротився. Так, за даними Національної туристичної організації України у 2021 р. в нашу країну прибуло 4,27 млн. іноземних туристів, у 2022 р. – 2,51 млн. іноземних туристів (на 46 % менше); частка туристичної галузі у ВВП України зменшилась з 644,2 млрд грн (або 11,82%) у 2021 р. до 222,6 млрд грн – у 2022 р. (або 4,08%), т. т., на 421,6 млрд грн (або на 7,72%) [25].

Враховуючи запропоновану програму (див. табл. 3), інвестиційне забезпечення заходів щодо впровадження ресурсоощадних заходів у туризмі країни, передбачає такі середньорічні витрати та прибуток від здійснених заходів (табл. 4).

Для розрахунків використаємо умовні дані, оскільки реальні дані є конфіденційними або захищеними комерційною таємницею. Тому використання умовних даних дозволяє продемонструвати методологію розрахунку, не розкриваючи захищену інформацію. Умовні дані дають змогу зосередитися на

поясненні самої методики розрахунку, не відволікаючись на специфіку реальних даних.

Таблиця 4.

Інвестиційний проєкт покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі країни*

Заходи проєкту	Інвестиції, млн грн	Прибуток млн грн
1. Впровадження ресурсоощадних технологій у туризмі країни	251304,0	4426,08
2. Покращення організаційної структури управління туризмом	32 631,96	6526,39
3. Впровадження обліку і звітності для оптимізації витрат ресурсів у туризмі	1 339,44	267,88
4. Моральне та матеріальне стимулювання працівників: за економію різних видів ресурсів та за збільшення використання відходів та вторинних ресурсів	10 567,24	613,45
5. Відповідальність за нераціональне використання матеріальних ресурсів	4 006,4	801,28
6. Рекламна кампанія про покращення стану довкілля та здоров'я населення внаслідок впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі	4 530,0	906,00
7. Продаж ліцензій та патентів на винаходи у сфері застосування ресурсоощадних технологій у туристичній галузі країни тощо	2 452,8	590,56
8. Інформування про туристичні комплекси, які працюють на засадах ресурсоощадності та екологічності	1 567,9	213,58
9. Ефективне управління відходами на підприємствах туристичної галузі країни	2 567,8	423,56
10. Майстер-класи щодо впровадження ресурсоощадних заходів та технологій на підприємствах туристичної галузі країни	1 126,6	325,32
11. Використання альтернативних та відновлюваних джерел енергії при виробництві туристичного продукту та у суміжних галузях країни	19 278,9	9171,16
12. Підвищення якості туристичного продукту та послуг на засадах ресурсоощадності та екологічності	1126,65	3147,7
13. Удосконалення діяльності персоналу туристичної галузі: оптимізація, оновлення та заміна кадрового складу, підвищення кваліфікації працівників	1 457,2	391,44

* Сформовано авторами за умовними даними

Етап 5. Оцінювання економічної ефективності інвестування коштів у програму впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній діяльності країни. Для розрахунку коефіцієнта економічної ефективності програмних заходів за інвестиційним проєктом, допустимо, що прибуток від здійснених заходів буде таким (див. табл. 4). Визначення ефективності програмних заходів здійснимо за результатами розрахунків економічної ефективності капітальних вкладень у туристичні підприємства, які будуть реалізовувати заходи. Щоб визначити, які заходи доцільно запроваджувати для покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі скористаємось такими показниками: термін окупності інвестицій та коефіцієнт загальної ефективності капітальних вкладень. Останній визначається як відношення прибутку, який отримує підприємство, що запроваджує певний

захід, від реалізації інвестиційного проєкту до обсягу інвестицій, необхідних для реалізації цього інвестиційного плану:

$$E_p = \Pi_{ni} / K_i, 1/\text{рік} \quad (1)$$

де E_p - коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень;

Π_{ni} - прибуток, який отримує i -те підприємство від реалізації інвестиційного проєкту, тис. грн.;

K_i - інвестиційні кошти, що необхідні для реалізації певного інвестиційного проєкту (кошторисна вартість проєкту), тис. грн.

Доцільність вкладення інвестицій у проєкт можна розрахувати, порівнюючи коефіцієнт економічної ефективності капіталовкладень E_p з нормативним коефіцієнтом E_n , який приймаємо за розміром облікової ставки, яку встановлює Національний банк України (НБУ). З 7 березня 2025 р. облікова ставка становить 15,5 % річних [26]. Якщо $E_p > E_n$, то вкладення інвестицій вважається доцільним. Для туристичної сфери приймемо такий же нормативний коефіцієнт економічної ефективності інвестицій ($E_n = 0,155$), оскільки доцільно вкладати інвестиції у проєкти лише за умови, якщо прибуток буде більшим, ніж відкриття депозиту в банку.

Для розрахунку коефіцієнта економічної ефективності інвестиційних вкладень з урахуванням норми прибутку на капіталовкладення скористаємось формулою

$$E_p = \frac{\Pi_{np}}{K_i(1 + E_\delta)^t} \quad (2)$$

де E_p - коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень;

Π_{ni} - прибуток, який отримують від реалізації інвестиційного проєкту, тис. грн;

K_i - інвестиційні кошти, що необхідні для реалізації певного заходу за проєктом (кошторисна вартість проєкту), тис. грн.

E_δ – норма прибутку на вкладений капітал (облікова ставка НБУ);

t – період часу між вкладенням інвестицій та отриманням прибутку.

Обчислимо значення коефіцієнта економічної ефективності капіталовкладень E_p за один рік для кожного заходу окремо за формулою (2), а результати представимо у табл. 5.

Таблиця 5.

**Результати розрахунків коефіцієнта економічної ефективності
 капіталовкладень для покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі
 країни***

Заходи проєкту	E_p	Порівняння з нормативним $E_n (0,155)$
1. Впровадження ресурсоощадних технологій у туризмі країни	0,0150	<
2. Покращення організаційної структури управління туризмом	0,1730	>
3. Впровадження обліку і звітності для оптимізації витрат ресурсів у туризмі	0,1732	>
4. Моральне та матеріальне стимулювання працівників: за економію різних видів ресурсів та за збільшення використання відходів та вторинних ресурсів	0,050	<
5. Відповідальність за нераціональне використання матеріальних ресурсів	0,180	>
6. Рекламна кампанія про покращення стану довкілля та здоров'я населення внаслідок впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі	0,1731	>
7. Продаж ліцензій та патентів на винаходи у сфері застосування ресурсоощадних технологій у туристичній галузі країни тощо	0,2080	>
8. Інформування про туристичні комплекси, які працюють на засадах ресурсоощадності та екологічності	0,1180	<
9. Ефективне управління відходами на підприємствах туристичної галузі країни	0,1430	<
10. Майстер-класи щодо впровадження ресурсоощадних заходів та технологій на підприємствах туристичної галузі країни	0,2500	>
11. Використання альтернативних та відновлюваних джерел енергії при виробництві туристичного продукту та у суміжних галузях країни	0,4100	>
12. Підвищення якості туристичного продукту та послуг на засадах ресурсоощадності та екологічності	0,3000	>
13. Удосконалення діяльності персоналу туристичної галузі: оптимізація, оновлення та заміна кадрового складу, підвищення кваліфікації працівників	0,2330	>

* Сформовано авторами за умовними даними

Порівняння розрахованих коефіцієнтів економічної ефективності інвестиційних вкладень E_p з нормативним коефіцієнтом $E_n = 0,155$ (див. табл. 5) дало змогу виявити заходи програми, які виявились неефективними, оскільки $E_p < E_n$:

- «впровадження ресурсоощадних технологій у туризмі країни»;

- «моральне та матеріальне стимулювання працівників: за економію різних видів ресурсів та за збільшення використання відходів та вторинних ресурсів»;
- «інформування про новостворені туристичні, санаторно-курортні та розважальні комплекси, які працюють на засадах ресурсоощадності та екологічності»;
- «ефективне управління відходами на підприємствах туристичної галузі країни».

Етап 6 – коригування програмних заходів впровадження ресурсоощадності у туристичній галузі країни, якщо деякі з них виявились неефективними. Вилучаємо такі заходи: «впровадження ресурсоощадних технологій у туризмі країни»; «моральне та матеріальне стимулювання працівників: за економію різних видів ресурсів та за збільшення використання відходів та вторинних ресурсів»; «інформування про новостворені туристичні, санаторно-курортні та розважальні комплекси, які працюють на засадах ресурсоощадності та екологічності»; «ефективне управління відходами на підприємствах туристичної галузі країни», оскільки вони виявились неефективними.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В результаті здійсненого дослідження визначено перелік чинників, які впливають на ресурсоощадну діяльність у туристичній галузі країни та відповідних показників для їх оцінювання. Запропонований у статті методичний підхід до оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни передбачає такі етапи: визначення чинників, які впливають на ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній діяльності країни, відбір показників, за якими оцінюють ефективність впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни; формування програми впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни; розроблення інвестиційного проєкту для покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі; оцінювання економічної ефективності інвестування коштів у програму впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній діяльності країни та корегування і регулювання програмних заходів впровадження ресурсоощадності у туристичній галузі країни, якщо деякі з них виявились неефективними. З'ясовано доцільність вкладення інвестицій у програму із запровадження ресурсоощадних заходів у туризмі країни на основі обчислення коефіцієнта економічної ефективності вкладення коштів у заходи програми. Запропонований у дослідженні метод може бути використаний у Державному агентстві з розвитку туризму України для розроблення програми заходів з покращення ресурсоощадної діяльності у туризмі.

У майбутніх дослідженнях доцільно розглянути альтернативний підхід до оцінювання ефективності впровадження ресурсоощадних заходів у туристичній галузі країни.

Список використаних джерел

1. Михайліченко Г. І. Туристичний потенціал: методи оцінювання та інноваційний розвиток. *Проблеми економіки*. 2013, № 1. С. 115-123. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%96100602/2013/1
2. Robaina M. and Madaleno M. Resources: Eco-efficiency, Sustainability and Innovation in Tourism: Innovation and Sustainability. In book: *The Future of Tourism*. 2019. Pp. 19-41. URL: DOI: 10.1007/978-3-319-89941-1_2.
3. Putu Devi Rosalina, Karine Dupre, Ying Wang, I. Nyoman Darma Putra, Xin Jin (2023). Rural tourism resource management strategies: A case study of two tourism villages in Bali. *Tourism Management Perspectives*. Vol. 49. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2023.101194> (in English).
4. Qamar Ali, Muhammad Rizwan Yaseen, Sofia Anwar, Muhammad Sohail Amjad Makhdom and Muhammad Tariq Iqbal Khan. The impact of tourism, renewable energy, and economic growth on ecological footprint and natural resources: A panel data analysis. *Resources Policy*. 2021. Vol. 74. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102365>.
5. Грищенко О.Ф., Косторнова С.О. Дослідження перспектив використання «зеленого» маркетингу в туризмі. *Ефективна економіка*. № 8, 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5723>.
6. Павліха Н., Цимбалюк І., Савчук А. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України: монографія. Луцьк. Вежа-Друк, 2022. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruzm_2022.
7. Zvonimira Sverko Grdic, Marinela Krstinic Nizic and Elena Rudan. (2020). Circular Economy Concept in the Context of Economic Development in EU Countries. *Sustainability*, Vol. 12 (7), P. 3060. URL: <https://doi.org/10.3390/su12073060>.
8. Marzena Smol, Paulina Marcinek, Joanna Duda, Dominika Szoldrowska. (2020). Importance of Sustainable Mineral Resource Management in Implementing the Circular Economy (CE) Model and the European Green Deal Strategy. *Resources*, vol. 9 (5), p. 55. URL: <https://doi.org/10.3390/resources9050055>.
9. Elizabeth Agyeiwaah, Bob McKercher, Wantanee Sunti (2017). Identifying core indicators of sustainable tourism: A path forward? *Tourism Management Perspectives*, vol. 24, pp. 26-33. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.005>
10. Gössling S. (2015). New performance in dicators for water management in tourism, *Tourism Management*, Elsevier, vol. 46 (C), pp. 233-244. DOI: 10.1016/j.tourman.2014.06.018
11. Richins H. (2009). Environmental, cultural, economic and socio-community sustainability: A frame work for sustainable tourism in resort destinations. *Environment, Development and Sustainability*, vol. 11 (4), pp. 785–800. URL: <https://doi.org/10.1007/s10668-008-9143-6>
12. Сотник І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження: монографія. Суми : ВВП “Мрія” ТОВ, 2008. 230 с.
13. Скоков С.О. Еколого-економічне регулювання процесів ресурсозбереження: дис... канд. екон. наук: 08.08.01. Сумський держ. університет. Суми, 2001. 190 с.
14. Балашова Р. І. Оцінка ефективності діяльності підприємств нових форм господарювання на основі показників ресурсозбереження: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» НАН України, Інститут економіки промисловості. Донецьк, 1999. 24 с.
15. Рибалко Л. П. Сучані підходи до трактування сутності поняття «ресурсозбереження». *Бізнесінформ*. № 3. 2012. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2012-3_0-pages-174_179.pdf
16. Мельничук Н. В. Оцінка ефективності ресурсозбереження на рівні підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*, 2011. № 4. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Chem_Biol/Vnuvvgp/ekon/2011_4/Vek5627.pdf.

17. Francesco Di Maio, Peter Carlo Rem, Kees Baldé, Michael Polder. Measuring resource efficiency and circular economy: A market value approach. *Resources, Conservation and Recycling*. Volume 122, July 2017, Pages 163-171. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.02.009>
18. Hongsong Peng, Jinhe Zhang, Lin Lu, Guorong Tang, Bingjin Yan, Xiao Xiao, Ya Han. Eco-efficiency and its determinants at a tourism destination: A case study of Huangshan National Park, China. *Tourism Management*, Vol. 60, June 2017, pp. 201-211. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.12.005>.
19. Музиченко-Козловська О. В., Паньків Ю. В. Сутність ресурсоощадної діяльності в туризмі. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. Випуск 8, № 1, 2024.
20. Закон України «Про енергетичну ефективність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>. (Дата звернення 17.12.24).
21. Храпкіна В. В., Бондаренко Г. С. Управління ресурсозбереженням підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2021 р., № 3 (120). URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/3_2021/10.pdf
22. Офіційний сайт Європейського союзу. Служба статистики Європейського союзу. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-flagship-publications/w/ks-ha-24-001>.
23. Shpak, N., Muzychenko-Kozlovska, O., Gvozd, M., & Sroka W. (2021). Simulation of the Influence of External Factors on the Level of Use of the Regional Tourism Potential: A Practical Aspect. *Administrative Sciences*, Vol. 11, Iss. 3, pp. 85-106.
24. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 03.01.2025 року).
25. Національна туристична організація. URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-barometer-poster-2021-2022.pdf> (дата звернення 10.01.25 р.).
26. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (дата звернення 10.03.25 р.).

References

1. Mykhailichenko G. I. (2013) Tourist potential: assessment methods and innovative development [Turystychnyi potentsial: metody otsiniuvannia ta innovatsiyni rozvytok]. *Problems of economy*. No. 1. P. 115-123 [in Ukrainian].
2. Robaina M. and Madaleno M. (2019) Resources: Eco-efficiency, Sustainability and Innovation in Tourism: Innovation and Sustainability. In book: *The Future of Tourism*. Pp. 19-41. URL: DOI: 10.1007/978-3-319-89941-1_2 [in English].
3. Putu Devi Rosalina, Karine Dupre, Ying Wang, I. Nyoman Darma Putra, Xin Jin (2023). Rural tourism resource management strategies: A case study of two tourism villages in Bali. *Tourism Management Perspectives*. Vol. 49. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2023.101194> [in English].
4. Qamar Ali, Muhammad Rizwan Yaseen, Sofia Anwar, Muhammad Sohail Amjad Makhdom and Muhammad Tariq Iqbal Khan (2021). The impact of tourism, renewable energy, and economic growth on ecological footprint and natural resources: A panel data analysis. *Resources Policy*. Vol. 74. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102365> [in English].
5. Grishchenko O.F., Kostornova S.O. (2017). Research into the prospects of using "green" marketing in tourism [Doslidzhennia perspektyv vykorystannia «zelenoho» marketynhu v turyzmi]. *Effective Economy*. No. 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5723>. [in Ukrainian].
6. Pavlikha N., Tsymbalyuk I., Savchuk A. (2022). Sustainable development of tourism and recreation: modern challenges and prospects for Ukraine: monograph [Doslidzhennia perspektyv vykorystannia «zelenoho» marketynhu v turyzmi]. Luts'k. Vezha-Druk. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/tyruzsm_2022. [in Ukrainian].
7. Zvonimira Sverko Grdic, Marinela Krstinic Nizic and Elena Rudan (2020). Circular Economy Concept in the Context of Economic Development in EU Countries. *Sustainability*, Vol. 12 (7), P. 3060. URL: <https://doi.org/10.3390/su12073060> [in English].

8. Marzena Smol, Paulina Marcinek, Joanna Duda, Dominika Szoldrowska (2020). Importance of Sustainable Mineral Resource Management in Implementing the Circular Economy (CE) Model and the European Green Deal Strategy. *Resources*, vol. 9 (5), p. 55. URL: <https://doi.org/10.3390/resources9050055> [in English].
9. Elizabeth Agyeiwaah, Bob McKercher, Wantanee Sunti (2017). Identifying core indicators of sustainable tourism: A path forward? *Tourism Management Perspectives*, vol. 24, pp. 26-33. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.005> [in English].
10. Gössling S. (2015). New performance in dicators for water management in tourism, *Tourism Management*, Elsevier, vol. 46 (C), pp. 233-244. DOI: 10.1016/j.tourman.2014.06.018 [in English].
11. Richins H. (2009). Environmental, cultural, economic and socio-community sustainability: A frame work for sustainable tourism in resort destinations. *Environment, Development and Sustainability*, vol. 11 (4), pp. 785-800. URL: <https://doi.org/10.1007/s10668-008-9143-6> [in English].
12. Sotnyk I. M. (2008). Ecological and economic mechanisms of resource conservation motivation: monograph. [Ekoloho-ekonomichni mekhanizmy motyvatsii resursozberezhennia: monohrafiia]. Sumy: VVP "Mriya" LLC, 2008. 230 p. [in Ukrainian].
13. Skokov S.O. Ecological and economic regulation of resource conservation processes [Ekoloho-ekonomichne rehuliuвання protsesiv resursozberezhennia]: dissertation... candidate of economic sciences: 08.08.01. Sumy State University. Sumy, 2001. 190 p. [in Ukrainian].
14. Balashova R. I. Assessment of the effectiveness of the activities of enterprises of new forms of management based on resource saving indicators: author's abstract [Otsinka efektyvnosti diialnosti pidpriemstv novykh form hospodariuvannya na osnovi pokaznykiv resursozberezhennia]: dissertation. Candidate of Economic Sciences: 08.06.01 "Economics, Organization and Management of Enterprises" NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Donetsk, 1999. 24 p. [in Ukrainian].
15. Rybalko L. P. (2012). Current approaches to interpreting the essence of the concept of "resource conservation" [Suchani pidkhody do traktuvannya sutnosti poniattia «resursozberezhennia»]. *Business Information*. No. 3. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2012-3_0-pages-174_179.pdf [in Ukrainian].
16. Melnychuk N. V. (2011). Assessment of the effectiveness of resource conservation at the enterprise level [Otsinka efektyvnosti resursozberezhennia na rivni pidpriemstva]. *Bulletin of the National University of Water Management and Environmental Management*. No. 4. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal//Chem_Biol/Vnuvvp/ekon/2011_4/Vek5627.pdf [in Ukrainian].
17. Francesco Di Maio, Peter Carlo Rem, Kees Baldé, Michael Polder. (2017). Measuring resource efficiency and circular economy: A market value approach. *Resources, Conservation and Recycling*. Vol. 122, pp. 163-171. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.02.009> [in English].
18. Hongsong Peng, Jinhe Zhang, Lin Lu, Guorong Tang, Bingjin Yan, Xiao Xiao, Ya Han. (2017). Eco-efficiency and its determinants at a tourism destination: A case study of Huangshan National Park, China. *Tourism Management*, Vol. 60, pp. 201-211. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.12.005> [in English].
19. Muzychenko-Kozlovska O. V., Pankiv Y. V. (2024). The essence of resource-saving activities in tourism [Sutnist resursooshchadnoi diialnosti v turyzmi]. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series "Problems of Economics and Management"*. Vol. 8, No. 1
20. Закон України «Про енергетичну ефективність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>. (Дата звернення 17.12.24).
21. Khrapkina V. V., Bondarenko G. S. (2021). Resource conservation management of an enterprise [Upravlinnia resursozberezhenniam pidpriemstva]. *State and regions. Series: Economics and Entrepreneurship*, No. 3 (120). [in Ukrainian].
22. Офіційний сайт Європейського союзу. Служба статистики Європейського союзу. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-flagship-publications/w/ks-ha-24-001>.

23. Shpak, N., Muzychenko-Kozlovska, O., Gvozd, M., & Sroka W. (2021). Simulation of the Influence of External Factors on the Level of Use of the Regional Tourism Potential: A Practical Aspect. *Administrative Sciences*, Vol. 11, Iss. 3, pp. 85-106 [in English].
24. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (access date 03.01.2025).
25. National Tourism Organization. URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-barometer-poster-2021-2022.pdf> (accessed 10.01.25).
26. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (accessed 03.01.25).

<i>Отримано:</i>	14.01.2025	<i>Beérkezett:</i>	2025.01.14	<i>Received:</i>	14.01.2025
<i>Прийнято до друку:</i>	24.03.2025	<i>Elfogadva:</i>	2025.03.24	<i>Accepted:</i>	24.03.2025
<i>Опубліковано:</i>	12.05.2025	<i>Megjelent:</i>	2025.05.12	<i>Published:</i>	12.05.2025